№ 144 ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 15

1890

ՏԱՍՆ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 15 № 144

Տարեկան գինը 10 րուբլի կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մկրտիչ Էմին.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Փիբից. Նամակ Զարդախլուից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Քաղուածներ Կ. Պօլսի լրագիրներից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Բարի մարդ.

ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆ

Երէկ ստացանք մի ցաւալի հեռագիր ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ, Լազարեան ճեմարանի ուսուցիչ պ. Խաչատուր Յովհաննիսեանից: Ահա հեռագիրը. „Այսօր, դեկտեմբերի 13-ին, ծանր և երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ, վախճանվեց հռչակաւոր հայ գիտնական Մկրտիչ Էմին“: Հաւատացած ենք, որ մեզ հետ միասին, հայոց մտածող ամբողջ հասարակութիւնը կը ցաւի հայոց պատմական գրականութեան մշակութեան համար այդ դառն կորուստի մասին:

Մի և նոյն օրը, երեկոյեան, ստացանք Լազարեան ճեմարանի ուսուցչապետ Գրիգոր Խալաթեանից հետևեալ հեռագիրը:

„Վախճանվեց հայ գիտնականների նահապետը, հռչակաւոր հայագէտ Էմին, որը եղել է պրոֆեսոր Լազարեան ճեմարանի և պատւաւոր անդամ թէ ռուսաց և թէ օտարազգի բազմաթիւ ուսումնական ընկերութիւնների: Կորուստը մեծ է: Լազարեան ճեմարանը, ուսումնական ընկերութիւնները, մայրաքաղաքի հայոց կօլօնիան՝ պատրաստում են պսակներ, հանգուցեալի դագաղի վրա դնելու համար“:

Այս րօպէիս դարձեալ մի հեռագիր ստացանք Մոսկվայից, Գր. Խալաթեանից.

„Էմին կտակեց 10 հազար րուբլի՝ ուսումնական-գրական պրեմիայի ֆօնդի համար“:

—

Մկրտիչ Յովսէփեան Էմին ծնվել է Նոր-Ջուղայում, Սպահանի մօտ: Դեռ 9 տարեկան էր նա, երբ նրա հայրը նրան տարաւ Հնդկաստան, Կալկաթայ և տուեց այնտեղի հայոց „Մարդասիրական դպրոցը“: Սակայն նա այնտեղ երկար չը մնաց: Մի քանի ժամանակից յետոյ, պատանի Մկրտիչը շվեդական նաւով ճանապարհ ընկաւ, և պտտելով Ասիան, Աֆրիկան, և անցնելով Շվեդիան և Ֆինլանդիան, հասաւ Մոսկվա 16 տարեկան հասակում: Դեռ Հնդկաստանում նա լսել էր Լազարեան ճեմարանի անունը, և այնտեղ ուսանելը նրա փափագն էր: Էմին, 1829 թւին մտաւ Լազարեան ճեմարանը: Հանգուցեալի կեանքն այն օրվանից սերտ կերպով կապվեց ճեմարանի պատմութեան հետ: Ճեմարանն աւարտելուց յետոյ նա մտաւ համալսարան:

Դեռ ճեմարան չը մտած, Մկրտիչ Էմին ծանօթ էր հայերէն, պարսկերէն և անգլիերէն լեզուներին: Իր ուսանողութեան միջոցում նա առանձին եռանդով սկսեց ուսումնասիրել լեզուները, գրականութիւնը, և վերջումն ինչպէս յայտնի է, նա իրան նուիրեց հայոց գրականութեան և ընդհանրապէս արևելագիտութեան:

Կեանքի մէջ մտնելով Մկրտիչ Էմին իրան նուիրեց մանկավարժական և գ ր ա կ ա ն գործունէութեան: Նա երկար տարիներ դասատու եղաւ Լազարեան ճեմարանում և վարեց ճեմարանի տեսչի պաշտօնը: Նա եղել է և դերեկտոր Վլադիմիրեան և Մոսկվայի 5-րդ գիմնազիաներում:

Մկրտիչ Էմինի մեծ անունը և փառքը հիմնված է նրա գրական գործունէութեան վրա: Նա ուսումնասիրեց հայոց հին գրականութիւնը մի այնպիսի բարեխղճութեամբ և տաղանդով, ինչպէս միայն մինչև այժմ Էմինն է կարողացել: Ծանօթանալով մեր ազգի անցեալ գրականութեան և կեանքն հետ, նա ծանօթացրեց այդ կեանքը՝ թէ ռուսաց և թէ եւրօպական գրականութեանը՝ իր բազմաթիւ թարգմանութիւններով և վաստակներով:

Մկրտիչ Էմին դեռ ուսանող էր Լազարեան ճեմարանում, երբ սկսեց գրաւոր աշխատանքներով պարապել: Որքան յիշում ենք նրա առաջին աշխատանքը լոյս տեսաւ 1835 թւին: Դա երևելի ֆրանսիացի գիտնական Վիլմէնի գրուածքն էր, որ նա թարգմանեց ռուսերէն, „Исторія литературы среднихъ вѣковъ“ վերնագրով, որը այն ժամանակվայ ռուս մամուլի ուշադրութեան արժանացաւ:

Բազմաթիւ են Մկրտիչ Էմինի աշխատութիւնները: Յիշատակենք այդ աշխատութիւններից մի քանիսը:

1) Մովսէս Խորենացու պատմութիւնը, ռուսերէն լեզուով, ծանօթութիւններով. 2) Վարդան մեծի պատմութիւնը, ռուսերէն. 3) Ասողիկի պատմութիւնը, ռուսերէն. 4) Շարական, լիակատար թարգմանութիւն, ռուսերէն. 5) Վէպք հնոյն Հայաստանի. 6) Очеркъ религіи языческихъ армянъ. այդ աշխատութիւնը թարգմանված է և ֆրանսերէն. 7) Моисей Хоренскій и древній Эпосъ армянскій. 8) Faustus de Byzance, ֆրանսերէն լեզուով: Բեղմնաւոր ուսումնականի գրուածքների թարգմանութիւնների և հրատարակութիւնների թիւը 30-ից անցնում է:

Մկրտիչ Էմինի գրական արդիւնաւոր գործունէութեան ունեցած համակրանքի արտայայտութիւնն էր այն, որ 1886 թ. ապրիլի 16-ին Լազարեան ճեմարանի նախաձեռնութեամբ տօնվեց նրա 50-ամեայ յօբելեանը, որի առիթով նա ամեն կողմից ստացաւ ջերմ շնորհաւորութիւններ և բարեմաղթութիւններ:

Պատասխանելով այդ շնորհաւորութիւններին, հանգուցեալ Էմին, սրանից չորս տարի առաջ, յօբելեանի հանդէսի ժամանակ, ի միջի այլոց ասեց հետևեալը. „Ես չը գիտեմ, թէ ինչով եմ արժանացել այդ բոլոր ցոյցերին: Իմ գիտնական գործունէութիւնը, որը համարվում է գրականութեանը մատուցած իմ ծառայութիւնը, եղել է ինձ համար անձնական զուարճութիւն.—ես աշխատում էի, որքան կարող էի և ինչպէս կարող էի, ազատ ժամերիս, հանգստանալով մանկավարժական պարտաւորութիւնների ծանր ժամերից յետոյ, և երբէք չէի տալիս իմ աշխատութիւններին այն նշանակութիւնը, որը այժմ են տալիս: Միայն այսօր, այն բոլորից յետոյ, որ այստեղ տեսայ և լսեցի, ես սկսեցի իմ աշխատանքներին առանձին գին տալ: Այժմ, եթէ այսպէս կարելի է ասել, ես ինքս եմ համոզվում, որ իմ կեանքի կէս դարը ապարդիւն չէ անցել....“:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՓԻԲԻՑ

—

Նոյեմբերի 26-ին

Մի գիւղ տնտեսական աւելի բարւոք դրութեան մէջ է գտնվում մանաւանդ այն ժամանակ, երբ այդ գիւղի շրջակայքում կայ որ և է հանք: Հայ գիւղացին՝ տարվայ մեծ մասը պարապ է անցկացնում, եթէ բացի դաշտային աշխատանքից ուրիշ գործ չունի: Մանաւանդ այնպիսի գիւղերում, որտեղ կլիմայական զանազան պատճառներով այգի անկարելի է տնկել, գիւղացու դրութիւնը անտանելի է և նա ընկնում է ողորմելի վիճակի մէջ: Գիւղացին այնուհետև չը նայելով որ այս ու այն կողմից մի կերպ հայթայթում է իր օրվայ հացը, բայց անկարող է լինում վճարել գիւղական հարկերը:

Ահա նոյնպիսի աննախանձելի վիճակի մէջ է ներկայումս Փիբ կամ Ջագլիկ մեծ գիւղի եթէ ոչ ամբողջ ժողովուրդը, գոնէ ստուար մեծամասնութիւնը: Մի 10 տարի առաջ, երբ Փիբից 2 վերստ հեռու գտնվող շքահանքը բանում էր, գիւղացին ապրուստի անհամեմատ լաւ միջոցներ ունէր քան թէ այժմ, համարեա բոլոր նրա գործերը շիբի արդիւնաբերութիւնից կախումն ունէին. իր գլխի հարկը նա վճարում էր շիբով, փոխում էր շիբը այլ նիւթերի հետ, և մինչև անգամ հոգևորականին վարձատրում էր շիբով. սակայն այժմ չը կայ գիւղացու այդ թանգագին և արհրաժեշտ արդիւնքը:

Շքահանքը, ինչպէս գործին ծանօթ գիւղացիք լսել են հետազօտողներից, դեռ ևս ընդունակ է տասնեակ տարիներով ընտիր շիբ արտադրել,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՐԻ ՄԱՐԴ

—

Ամենքը միմեանց երեսին նայեցին և վերջապէս քահանան շարժվելով ասեց.

—Այո, Սահակ վարժապետ, կանչել էինք, նստիր, ահա այնտեղ նստիր: Եւ ցոյց տուեց սաղիրի ցածի կողմը: Սահակը նստեց. սիրտը սեղմվեց, զգում էր որ մի վատ բան պիտի լինէր:

Տիրեց լռութիւն փոքր ինչ, որից յետոյ տէրհայրը նորից շարժվեց, նախ աղաների երեսին նայեց, յետոյ դարձաւ վարժապետին ու ծանր, չեչտելով, վարդապետական ձևով ասեց.

—Սահակ վարժապե՛տ, քեզ վրա զանազան վատ լուրեր ենք լսում, որ վայել չէ մի վարժապետի. այդ լուրերը, հիմ, շատ վատ լուրեր են... երկար ժամանակ չուզեցինք հաւատ ընծայել դրանց, մանաւանդ որ պատուարժան հաջի-Մանուկ-աղան դէպի ձեզ մի առանձին համակրութիւն ունենալով և ի սրտէ բարի էլ լինելով, յորդորեց մեզ ամեն խօսքի ուշադրութիւն չը դարձնել...

—Հա՛, Աստուած գիտէ, գիտեց հաջի-աղան—ինչքան խնդրեցի, աղաչեցի որ չը լսեն, բայց ինչ անեմ, չը լսեցիք ինձ...

—Վերջապէս անկարելի է դիմանալ այդ լուրերին, մէջ մտաւ մի երիտասարդ աղա, ջաղջի ծուռ-մուխսիից սկսած մինչև կանայք անգամ խօսում են... ինչեր ասէք չեն ասում:

—Դեռ երէկ իրիկուն, գոչեց մի ուրիշ աղա—իմ կինս էր հարցնում ինձ, թէ ճիշդ է ինչ որ պատմում են Սահակ վարժապետի համար, ես, ի հարկէ, ասեցի որ ճիշդ չի լինի, բայց տաքացայ. ինչու այն թաղում, ուր ես թաղական եմ, գտնվի մի վարժապետ, որի վրա վատ խօսեն...

—Ախպէ՛ր, գոչեց երրորդը—ձեզ ճիշդն ասեմ, ես չեմ ուզեր վարել պաշտօնս այնպէս տեղ, ուր իմ ենթարկեալներիս մէկին բան ասեն, ես պատւախնդիր մարդ եմ... մեր տունը յայտնի է իրան պատւաւորութեամբ...

—Հանդարտեցէ՛ք, ախպէրներ, ժպտեց հաջի-Մանուկ աղան—ինչու էք յուզվում. մարդու վրա շատ բան են խօսում, ինձ վրա էլ ու ձեզ վրա էլ մինչև իսկ խօսում են... ախպէր, ես իմ կողմից բան չունեմ ասելու վարժապետին, ես գոհ եմ նրանից...

—Բարեսրտութիւնդ է այդպէս խօսում, գիտեց քահանան:

—Ի հարկէ, հաջի-աղան յայտնի է իբր բարի մարդ, ասեց մի աղա:

—Ի՞նչ անեմ, ախպէրներ—սիրտս փուխր է, չէ կարող իմանալ... ինձ լսէ՛ք, եկէք բանի տեղ մի դնէք այդ խօսքերը ու վարժապետին թողէք հանգիստ սրտով իր գործը տեսնի. ես իմ Աստուածը, երկու հատ էսպէս լաւ վարժապետ չը կայ Վանայ մէջ. ի հարկէ որ նախանձելուց կը սկսեն վատ լուրեր տարածել վրան. մի հաւատաք, չար մարդու խօսքեր կը լինին...

—Ո՛չ ո՛չ, գոչեց մի աղա—այդպէս չէ կարելի թողնել, մեր և դպրոցի պատիւը պահանջում է, որ քննվի այդ գործը:

—Այո՛, այո՛, քննվի, գոչեցին միւսները:

—Ախպէրնե՛ր, խօսեց նորէն հաջի-աղան—ի սէր Աստուծոյ...

—Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ, միջահատեցին նրան միւսները—թող քննվի:

—Տեսա՛ր, վարժապետ, դարձաւ հաջի-աղան Սահակին—տեսա՛ր որ ինձի չեն լսում, դէհ, հիմա ես ինչ անեմ... ախպէրներ, ես էլ գործ չունիմ, դուք գիտէք, դարձաւ նա միւսներին—թողէք ես երթամ գործիս:

Եւ տեղից շարժվեց դուրս գալու համար:

—Նստի՛ր, նստի՛ր, ամեն կողմից վրա հասնելով բռնեցին նրան քահանան և աղաները—չէ կարելի, պիտի մնաս մինչև վերջ:

Վարժապետը այդ միջոցին գունաթափ՝ հեգնօրէն ժպտում էր. նա շատ լաւ հասկանում էր որ դրանք բոլորը ինչ կեղտոտ կօմեդիա էին խաղում. սիրտը տրոփել սկսեց, զգաց որ ոտքի տակից գետինը փախչում է և ամրապնդվելու համար հանգաց, տեղը փոխեց, ու քիչ աւելի բարձրացաւ սաղիրի վրա, յետոյ լռութեամբ նայեց բոլորին, աչքի տակով իրան նայող հաջի-աղային և մնաց.

—Վերջացաւ, օձը փաթաթվեց շնքիս, այժմ ակռան ցոյց կը տայ...

—Ատենադպի՛ր, գոչեց քահանան քարոզի ձևով—կարդա ամբաստանագիրը, որը ստացվել է մի շաբաթ առաջ և ունի իր վրա տասն և հինգ ստորագրութիւններ:

Ատենադպիր վարժապետը մի ցաւակցական ակնարկ ձգեց իր ընկերակցի վրա, բարձրացրեց մի թուղթ և դողդոջուն ձայնով կարդաց:

Այդ թղթով թաղի մի քանիսները ամբաստանում էին Սահակին, իբր թէ նա Արմաղանի հետ յարաբերութիւն ունի և միշտ տեսնված է, որ Արմաղանը գիշերով վարժապետենց տունն է գնացել այն ժամանակ, երբ վարժապետի կինը հօրանց տանը հիւր է եղել օրերով. ամբաստանվում էր և նրանով, որ սովորեցրել է այդ «լիրբ» կնոջ անդադար անպատիւ խօսքեր ասելու «մեծաբոյ» հաջի-Մանուկ աղային:

—Վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ, գոչեց հաջի-աղան ընդհատելով—սուտ է, սուտ, մի հաւատաք, սուտ կասեն անիծածները, Արմաղանը արդէն ինձ հետ թշնամի է, այդ աղաբաղ կնոջ հաւատացրել են, որ ես նրա փողերն եմ կերել և նա նրա համար է, որ միշտ ինձ անպատիւ խօսքեր է ասում...

—Հա՛, գոռաց մի աղա—հէնց այդ հասկացողը, գրպարտողը Սահակ վարժապետն է եղել:

—Աղո՛րթ, *) բացականչեց հաջի-աղան իբր թէ

*) Ճիշդ.

սակայն կալուածական վէճերի պատճառով դադարել է գործադրութիւնից։

Կան մի քանի թէ օտար երկրացիներ և թէ հայեր, որոնք ցանկութիւն ունեն վերցնելու շրահանքը, սակայն ինչպէս արդէն ասեցի մի փոքր առաջ, նրանից արգելք է լինում կալուածական վէճերի անորոշ դրութեան մէջ գտնվելը։ Յոյս կայ, որ շուտով վերջ դրվի դրանց և հանքը դարձեալ գործադրվի։ Գործը արդէն հասած է պալատի քննութեան և գիւղացիների շահերը պաշտպանում է պ. Մոսէիվիչ փաստաբանը։

Շրահանքի այցելուն այժմ տեսնում է այնտեղի հիանալի շինութիւնները և գործարանը իր բազմաթիւ բաժանմունքներով, սակայն այս ամենը կիսաքայքայված և ամայի դրութեան մէջ։ Փիր գիւղը կոչվում է նաև Ջագլիկ, որը տաճկերէն բառ է և նշանակում շ ի բ ի հ ա ն ք (զ ա գ—շիբ, լ ի կ—հանք։)

Շրահանքն է եղել պատճառ, որ այդ հայաբնակ գիւղը հետզհետէ մեծացել է և ներկայումս Գանձակի ամենամեծ գիւղն է, մօտ 5000 բնակիչ ունենալով։ Փիրից 27 վերստ հեռու գտնվում է Գեատաբէկի պղնձեայ նշանաւոր հանքը, սակայն գիւղին մօտիկ չը լինելով այնքան յարմարութիւններ չէ ներկայացնում փիրեցուն, որքան շրահանքը. պղնձեայ հանքում ես կան փիրեցի բանուորներ, բայց ոչ մեծ թւով։ Եթէ կարողացայ այցելել պղնձեայ հանքը, ընդարձակ կը խօսեմ նրա մասին մի այլ անգամ։

Կ. Գ.

ՆԱՄԱԿ ՉԱՐԴԱԽԼՈՒԻՑ

Դեկտեմբերի 6-ին

Ձմեռը հասաւ, գիւղի երեխաների սև օրն էլ հետը. ոտաբոբիկ, գլխաբաց, այդ թշուառ արարածները ձիւնի, ցեխի մէջ ամբողջ օրը քաշ են գալիս։ Սաստիկ ցուրտը ստիպում է նրանց երբեմն դէպի բուխարին վազել. բայց տաքացան թէ չէ, էլի իսկոյն դէպի ցուրտն են վազում. համարեա մերկ երեխան մի քանի անգամ օրվայ մէջ կամ սաստիկ տաքանում է, կամ սառչում։ Գիւղացու տունն էլ, Աստուած տուն համարի. մի կողմից բուխարին կամ երկաթի վառարանը անընդհատ վառած է, միւս կողմից դրան, կամ պատուհանի «ծակ ու ծուկից» սառը քամին անդադար փչում է։ Գիւղացիների ծուլութիւնը այդ կողմից ճշմարիտ որ մարդուս զայրացնում է. նրանք երկար ձմեռը միմեանց մօտ նստելով, անգործ են անցկացնում, իսկ դժուարանում են գոնէ իրանց տունը, կացարանը ցրտից պաշտպանել։ Ուրեմն այդ ողորմելի փոքրիկ մարդկային արարածներին, որոնց գիւղացիք «լակոտ» անուամն են արժանացնում, ցրտից ոչ հագուստը և ոչ տունը չեն պաշտպանում, էլ չեմ խօսում մեծերի մասին, որոնք թէ ցրտին սովոր են և թէ համեմատաբար աւելի տաք են հագնված։ Մեր գիւղացու բարբարոսական սովորութիւններից մէկն էլ, ինչպէս շատ անգամ ասվել է, այն է, որ նրանք, մանաւանդ տղամարդիք, երեխաների վրա ոչ մի խնամք չեն տանում, այլ մերկ «լակոտները» իրանց ողորմելի տեսքով մեծերի գութը այնքան են շարժում, որքան փոքրիկ հորթերը և գառները։ Այդ «մեծերը» անհամեմատ հոգ են տանում իրանց «եափնջի» և տրեխներ ունենալու համար, քան թէ երեխաների մերկութիւնը ծածկելու համար. վերջինների համար միայն մեծերի հները (երևակայեցէք թէ ինչ կը լինի մեր խեղճ գիւղացու «հին» հագուստը) «սազացնում» են. նորին արժանի չեն նրանք։

Փող ծախսեցին, ուսումնարան շինեցին, բայց նոյն զզուելի ծուլութիւնը արգելք եղաւ պատերը սրելու և կտուրի կէսը ծածկելու, այնպէս որ անձրև, ձիւն եկաւ թէ չէ, դասատան մէջ լճեր են կազմվում. իսկ առասպելական ցուրտը այդ «դասատան» մէջ ամենևին չէ ստիպում գիւղացիներին մտածել իրանց երեխաների վիճակի մասին։

Ուրեմն ինչ զարմանք, որ ձմեռը համնելուն պէս գիւղի երեխաների սև օրն է հասնում է. ամեն տեսակ ցաւեր նրանց մէջ առատ հունձ են գտնում։ Այժմ էլ գիւղումս սաստիկ տարածված է քութեշը (սկարլատինա) և օր չէ լինում՝ մէկը, երկուսը զոհ չը գնան սարսափելի ցաւին։ Բժշկական օգնութիւն ասած բանը գիւղացիների երևակայութեան մէջ միայն գոյութիւն ունի։ Մեր բժիշկներին Գանձակից մեզ մօտ բերել կարող է միայն սաստիկ հրամանը «բարձրից»։ Մեզանից 20 վերստ հեռու Գեատաբէգի պղնձի հանքի գործարանը ունի իրան համար և դեղատուն և բժիշկ, որոնք մատչելի չեն շրջակայ գիւղական հասարակութեան. ո՞ր գիւղացին կարող է 10--20—30 րուբլի (տարածութեան համեմատ) տալ, բժիշկ բերել, մի քանի րուբլի էլ տալ դեղի համար։

Ցանկալի կը լինէր, որ մեր խուլ անկիւնը շրջակայ բազմաթիւ գիւղերով, ունենար մի գիւղական բժշկարան, որը «Медицинскій покой» անունով Գանձակի նահանգում, եթէ չեմ սխալվում, չորս տեղ գոյութիւն ունի։ Այս անհրաժեշտ հիմնարկութիւնը մեզ մօտ մտցնելու համար կարող է շատ նպաստել տեղային պոլիցիական պրիստավը, որը իր զեկուցումների մէջ գաւառական վարչութեան տեղական հանգամանքները ճշգիւ նկարագրելուց յետոյ, կարող է այդ մասին միջնորդել կառավարութեան առաջ. ահա մի ազնիւ ասպարէզ, որտեղ մեր պրիստավը, որը իր դրութեամբ ամենից մօտ է ժողովրդին, կարող է մեծ օգուտ բերել։ Մնում է մեզ յայտնել մեր յոյսը, որ տեղային պրիստավ, պ. Աղ. Միրզոյեան ոչինչ ջանք չի խնայի այդ գործը գլուխ բերելու համար։

Ց. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» խմբագրութիւնը երէկ հեռագրով պատուիրեց ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ մի պսակ, հանգուցեալ հայագէտ Էմինի դագաղի վրա դնելու համար։

—

Մեզ գրում են ՕԴԵՍԱՅԻՑ հետևեալը. «Այստեղի հայոց ծխական ուսումնարանում սաստիկ ցուրտ է անում. աշակերտները օրամէջ են յաճախում ուսումնարանը։ Ջերմաչափը 8 աստիճանից երբեք չէ բարձրանում սենեակներում. մանկավարժական խորհուրդը նիրհում է։ Պէտք է վառել, մանաւանդ որ վառարան կայ, փայտ էլ պահեստում շատ կայ»։

—

Զօրբաշրթի, դեկտեմբերի 12-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում նշանակված էր անդամների արտաքոյ կարգի նիստը, նորից քննելու ժողովարանի ձմեռվայ բնակարանի հարցը։ Դեկտեմբերի 6-ի որոշումից յետոյ իշխան Մուխրանսկուց նոր առաջարկութիւն էր եկել աւագների ժողովը, որով նա նորից իր տունը առաջարկում է ժողովարանին ինը տարի ժամանակով, տարեկան ութ հազար րուբլով, մի և նոյն ժամանակ յանձն առնելով 3,860 րուբլու վերանորոգութիւն, այսինքն այն գումարի կէսը, որը հարկաւոր է վերանորոգութիւններ անելու։ Ընդհանուր ժողովը ձայների մեծամասնութեամբ վճռեց ընդունել իշխ. Մուխրանսկու նոր առաջարկութիւնը և իրաւունք տալ աւագներին վերոյիշեալ հիմունքների վրա պայմանագիր կապել իշխ. Մուխրանսկու հետ։

—

«Одесскій Листокъ» լրագրում տպված է հետևեալ լուրը. «Մեզ գրում են Ելիսավէտգրադ քաղաքից, որ այնտեղ, Սոկոլովա-Բորոդկինա տիկնոջ նախաձեռնութեամբ, հանգանակվում է գումար յօգուտ յայտնի հայ դերասան Ազամեանի։ Փողը պէտք է ուղարկվի Կ. Պոլիս, որտեղ այդ հռչակաւոր դերասանը մեռնում է թոքախտից, վերին աստիճանի աղքատ դրութեան մէջ»։

—

«Արարատը» հրատարակել է Սինոդի հետևեալ պաշտօնական կարգադրութիւնը։ «Ներսիսեան Հոգևոր դպրանոցի որդեգիր, աշակերտ Զօհրաբ Դերբեանց, այս տարվայ փետրուարի 29-ին, դասատան մէջ անարգել է ուսուցիչ պ. Միսաք Ասլեանցին, հարկանելով նրան, որի պատճառով և խպառ արձակուել է դպրանոցից. ըստ խնդրանաց հոգաբարձութեան Ներսիսեան դպրանոցի և կարգադրութեամբ Սինոդիս զրկվում է ութ տարի ժամանակով ազգային և եկեղեցական պաշտօններ վարելու իրաւունքից»։

—

Էջմիածնի պաշտօնական օրգան «Արարատում» տպագրված է. «Լեհացի Անտոն փոտմիստը Թէոդոսիայում ամուսնանալով տաճկահպատակ հայազգի Սարգիս Ուզունպաճակեանցի Աղանի դստեր հետ, բանաւոր պայման էր դրել իր որդիքը մկրտել Հայոց եկեղեցում, այժմս դրժել է իր պայմանին՝ մկրտելով իր նորածին մանուկը հայ կաթոլիկ քահանայի ձեռքով։ Սարգիս Ուզունպաճակեանցի բողոքը աչքի առաջ ունենալով Սինոդն հրամայեց՝ պատուիրել Բեսարաբիայի Կոնսիստորիային այսուհետև այդպիսի խառն ամուսնութեանց դէպքերում նախապէս պարտաւորեցնել ամուսնացող երիտասարդին գրաւոր կերպով, իր որդիքը մկրտել Հայոց եկեղեցում, և ապա կատարել պսակի խորհուրդը»։

—

Դեկտեմբերի 14-ի գիշերը սկսեց առատ ձիւն գալ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ։ Ձիւնը ընկնելով գետնի վրա, չէր հալվում և ցերեկով։

—

ՆԵՐՔԻՆ-ԱԽՏԱՅԻՑ մեզ գրում են հետևեալը. «Ինչպէս յայտնի է, մի քանի տարի է արդէն, ինչ որ Սևանի ծովակի վրա բանող բազմաթիւ մասնաւոր նաւակների ապահովութեան համար կառավարութիւնից հաստատվելով՝ շինված է մի «փրկարար նաւակ» (спасательная лодка) նոյն ծովակի վրա մշտապէս շրջելու համար։ Սա նրա համար է, որ երբ որ մասնաւոր, այն է միև հասարակ նաւակները կենթարկվեն ծովակի կատաղի ալիքներին և երբ որ կը մօտենայ նրանց կործանվելու ճգնաժամը, այդ միջոցին «փրկարար նաւակը» պարտաւոր է իսկոյն հասնել և ազատել միւս մասնաւոր նաւակներին ս[...] կործանումից։ Նաւակը, որը գտնվում է Ելենովկ[...] աւանում, ունի հինգ հոգի մշտական վարձվ[...] նաւաստիներ և մի տուն, բաղկացած մի փոքրի[...] սենեակից, որը գտնվում է ծովակի ափում, և ո[...] տեղ պահվում է յիշեալ ազատող նաւակը։ Յիշեա[...] նաւակը թէ կարկատելու և թէ նրա նաւաստիներին վարձ տալու համար այս օրերս առաջարկված էր այստեղի հասարակութեանը, որ հանգանակութիւն անեն իրանց շրջանում և գոյացո[...] արդիւնքը յանձնեն ուր որ հարկն է։ Այդ պատճառով Ներքին-Ախտայի մալական հասարակութիւնը անցեալ նոյեմբերի 30-ին ժողով կայացրեց կամաւոր հանգանակութիւն բաց անելու համար։ Սակայն, ինչպէս լսեցինք, մալականների ա[...] ժողովում ոչ ոք չէ մասնակցել այդ կամաւո[...] նուիրատուութեանը, առարկելով, որ այդ նաւակ[...] իրանց հասարակութեան պէտքերին չէ ծառայում, և որ իրանք չեն ցանկանում նուիրատուութի[...] անել նրա օգտին։ Այդ պատճառով այդ նոյն հասարակութիւնը իսկոյն գրաւոր կերպով յայտա[...] րարեց ուր հարկն է, հրաժարվելով կամաւոր հանգանակութիւնից»։

—

Մեզ հաղորդում են հետևեալ ցաւալի դէպքի մասին, որ այս օրերս պատահել է Ապրակունի[...] գիւղից դէպի Ագուլիս գիւղը տանող ճանապարհի վրա. մի փեսայ իր քենու հետ Ագուլիս գնալու ժամանակ, յանկարծ նրանց վրա յարձակվում են անյայտ թուրք չարագործներ, և սպանելով տղային, յափշտակում են կոյս աղջկան, որին չորս օր պահելուց յետոյ, սպանում են բերում գցում են նրա դիակը Ցղնայի այգիների մօտ։ Երկու դիակներն էլ թաղված են արդէն, իսկ չարագործները մինչև այժմ գտնված չեն։

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ մեզ խնդրում են տպագրել հետևեալ հաշիւը. «Անցեալ սեպտեմբեր ամսի 22-ին

զարմացած—չեմ հաւատայ, աղօրթ ի, վարժապետ, դու ես սովորեցրել... չէ, չէ, ես չեմ հաւատայ, ես վարժապետին լաւութիւնից բացի վատութիւն չեմ արել, ինչու կանի այդպէս... սուտ կասեն էդ մուռտառները, վարժապետը այդպէս բան չէ արել... էն որ էլ կասեն թէ Արմաղանը նրանց տուն կերթայ կը գայ, այդ ճիշդ է, բայց...

—Հա՛, տեսա՞ք, գոչեց մի աղա—ուրեմն դուք էլ էք վկայ, որ...

—Բայց, համբերեցէք, աղաղակեց հաջի-աղան—ես գիտեմ, որ վարժապետը այդպէս բան չի անի. Արմաղանը նրա կնոջ մօտ էր գնացել... մէկ էլ, ախպէր, ինչի այդպէս բան անի, իր կնիկը բոլորից համ սիրուն է, համ ջահիլ...

—Լիրբ... մռմռաց Սահակը ատամները կրճտացնելով։

—Սուտ է, սուտ, շարունակեց հաջի-աղան—անպատճառ այդ ստորագրութիւնները օղիի ոյժով են հաւաքված. ով գիտէ ո՞ր չուն չան որդին է արել... Աստուած այդպիսի մարդու տունը քանդի... խեղճ, խեղճ վարժապետ, մի վախենայ, քաջ կաց, ես քո կողմիցն եմ... ախպէրներ, դարձաւ նա աղաներին—ես դատ չունիմ վարժապետի հետ. իմ մասին գրածը ոչինչ. եթէ սխալվել արել էլ է, ես ներում եմ...

—Որքան բարի ես, հաջի-աղա, ժպտաց շողոքորթութեամբ քահանան—շատ բարի ես, այնպէս որ բարութեամբդ մի օր փորձանքի պիտի հանդիպիս։

—Թող հանդիպեմ, տէր-հայր—իմ յոյս ու ապաւէնս Աստուած է... «Թէ Տէր ընդ իս կայ, ո՞վ կարէ կալ հակառակ»...

—Շատ ճիշդ է, Աստուած քեզ օրհնէ, ասեց քահանան հիացած։

Սահակի համբերութիւնը հատաւ, տեսնելով հաջի-աղայի այդ աստիճան լիրբ դերասանութիւնը, շարժվեց և գոռաց.

—Թոյլ տուէք ինձ խօսել։

Նրա ձայնը դողդողում էր, ինչպէս և շրթունքները ու ձեռքերը. բոլորը լուռ՝ նրան նայեցին. նա մի հեգնական դառն ժպիտով նայեց հաջի-Մանուկին և ասեց.

—Էֆէնդիներ, եթէ ուզում էք իմանալ թէ բանը ինչումն է, ես ձեզ բոլորը կասեմ, այնուհետև ինչ որ կուզէք, արէք։ Այժմ լսեցէք ինձ։ Սրանից երկու շաբաթ առաջ Արմաղանը եկել էր ինձ մօտ և յայտնում էր թէ ինչպէս «այդ շատ բարի և փափուկ սիրտ ունեցող» մարդը, բացի նրանից որ կերել է իր փողերը, առաջարկել է նաև որ աղջիկը յանձնէ իրան... կամաց, հաջի-աղա, տես բոլորը չասեցի, խնդրում եմ չընդհատել ինձ... ինձ քաջ յայտնի է, թէ ինչպէս այդ «բարի մարդը» Մնօյին սովորեցրեց ազգային ջրաղացը աւերելու, որպէս զի իր արած գուշակութիւնը կատարվի, քաջ յայտնի է, որ քանի անգամ դա ոչ միայն իր կրքերին, այլ և իր տան մէջ խնջոյք կազմելով, հիւր եղող տաճիկներին է յանձնել այն թշուառ, ընկած կնոջ... դեռ ես շատ և շատ բաներ ինձ յայտնի են, ոչ միայն ինձ, այլ բոլոր նրանց, որոնք վախենալով ձեր ճանկերի հարուածներից, փսփսալով են իրար պատմում։ Այն օրը աղան ինձ ուզեց հաւատացնել, որ ընդհակառակն Արմաղանը եկել է իրան առաջարկելու աղջիկը... Այդ հրէշային զրպարտութիւնը լսեց Արմաղանը, որը միւս սենեակում կնոջս մօտն էր, ներս վազեց, ուզեց սպանել դրան, բայց ես չը թողի, մօտեցայ դրան, թքեցի երեսին և դուրս ձգեցի տնից... այս բոլորը ես արի և այժմ շատ լաւ զգում եմ թէ ով է այն, որ ժողովել է այդ ստորագրութիւնը, ձեզ դրդել է հարուածելու ինձ և ինքը մի կողմ քաշված՝ ուրախանում է իր խորամանկութիւնով... Ես դեռ շատ բան կարող եմ ասել, բայց այսքանն էլ հերիք է. դուք ինձ ռոճիկ էք տալիս, թքել եմ ես ձեր տուածի վրա... եթէ ամբաստանում են ինձ, ահա առաջնորդարան, ուր կայանում են դատաստանական և այլ խորհուրդները, ձեր և այդ մեղադրութիւնները ուղարկէք այնտեղ և ես ցոյց կը տամ թէ մեղաւորը ո՞վ է...

Ասաց, ոտքի ելաւ, քայլեց դէպի դուռը, այնտեղ կանգ առնելով դարձաւ, արհամարհական ակնարկ ձգեց ժողովի վրա և գոչեց.

Ես ձեզ այս րոպէիս ասացի այն, ինչ որ ասելու եմ առաջնորդարանում. իմ հրաժարականս դուք չէք ստանայ, բայց ես կը սպասեմ ձեր պաշտօնագրին, որը ձեռքս բռնած՝ կը դիմեմ Ուսումնական Խորհրդին։

Եւ նորից դառնալով, դուռը բաց արաւ [...] դուրս գնաց։ Նրա դուրս գնալուց յետոյ [...] ձայները խառնվեցան իրար այնպէս, որ փողոցից անցնողները կանգ առին, կարծելով թէ ներսումը թաղականները ծեծում են իրար։

Քիչ յետոյ բոլորը տեսան, թէ ինչպէս Հաջի-Մանուկ աղան շտապով դուրս եկաւ խորհրդարանից, գնաց տուն, ձին թամբել տուաւ և շտապով դէպի քաղաք գնաց։

Սահակ վարժապետը մի ժամից յետոյ ստանում էր արտաքսման պաշտօնագիրը։

Եւ երբ միւս օրն այդ պաշտօնագիրը մի խնդիրի հետ ներկայացրեց Պօղոս եպիսկոպոսին, իբր բոլոր ժողովների նախագահին, Պօղոսը մի կատաղի ակնարկով չափեց նրան ոտից մինչև գլուխ և գոռաց.

—Կորիր, դեռ համարձակվում ես առջևս երևալ.... կորիր, քանի քեզ չան պէս ծեծել չեմ տուել։

Եւ տուած պաշտօնագիրն ու խնդիրը պատռելով՝ շպրտեց խեղճ վարժապետի դէմքին։

Սահակ վարժապետը յուսահատ կերպով տուն եկաւ մռմռալով.

Օձի կծածը երբ կը սաղանայ օձերի բժշկութիւնով....

Նոյն երեկոյեան նրա կինը բաղում ընկած գտաւ մի տոպրակ հաւաքած հաց և պանիր։ Ա[...]

տեղիս Թատրոնասէրները տուին մի ներկայացում, յօգուտ Բաթումի հայոց եկեղեց. ուսումնարանների, որի արդիւնքն եղաւ 526 ր. 40 կ., իսկ ծախսը (Թատրոնի վարձ և այլ ծախսեր) 203 ր. 40 կ.: Ուրեմն զուտ արդիւնք դպրոցների օգտին մնաց 323 րուբլի: Դպրոցի հոգաբարձութիւնը իր շնորհակալութիւնն է յայտնում այն անձանց, որոնց [illegible] կայացաւ ներկայացումը»:

—

Դեկտեմբերի 14-ին ԹԻՖԼԻՍԻ օպերայի հասարակութիւնը բաւական մեծ գոհունակութիւն ունեցաւ, տեսնելով «[illegible]» օպերան, որի դերակատարների մէջ այդ օրը կային օպերային լաւ ոյժեր [illegible] և պ. Բոգոլյուբով [illegible]: Այսօր, շաբաթ օր, պիտի խաղացվի «Օթելլօ» [illegible]—պ. Բոգոլյուբով:

—

Մեզ խնդրում են տպագրել հետեւեալ նկատողութիւնը. [illegible] «Հրատարակչական ընկերութեան» [illegible]

—

Մի մամուլի նամակով մեզ տեղեկացնում են Կ. Պօլսից, որ [illegible]

—

[illegible]

—

«С. Пет. Вѣд.» լրագիրը, [illegible] որը գոյութիւն ունի 1863 թվից, [illegible]

—

Նոյեմբեր մի քանի օր [illegible]

Վարժապետն իմացաւ, որ Արմաղանը [illegible]

[illegible]

Զ.

Ձմեռն այդ տարի շատ ձիւն եկաւ, [illegible]

[illegible] կները և խաղում ու պարում էին, նաև փոնը, որն իր առջևը ծածկել, յաճախորդներին կողքի դռնից էր ներս թողնում ու հանում:

Շներն անգամ, ուրիշ հնար չը գտնելով, բարձրանում էին փակված խանութների առջևի բարձր հողէ պատուանդանի վրա, որը վերևից պատսպարված էր տախտակեայ հովանոցաձև քիւով, փորում էին հողը իրանց ճանկերով, Թաթերը ժողովում, դնչերը ոտների մէջ առնում և քնում էին. քիչ չէր պատահում, որ այդպէս քնած էլ նրանք սառում ու սատկում էին և փայտանում ու կպչում էին գետնին:

Շարունակ երկու շաբաթ էր, որ Վանը արևի երես չէր տեսել և ոչ էլ պարզ երկինք. միշտ ամպամած էր և ձիւնը առատութեամբ հոսում էր. բուքն էլ հաւաքելով ձիւնը, ուժգին պըտոյտներ էր գործում փողոցների մէջ:

Ուշ լուսանում էր և շուտ մթնում:

Ամեն ոք շտապում էր տուն գնալ, տաք սենեակում նստել, կամ պառկել տաք անկողնի մէջ. ոչ ոք չէր կամենում բքալից փողոցը ելնել և տեսնել թէ ինչ էր պատահում մի գիշեր՝ Խաչփողանի հրապարակի վրա:

Մի մութ, աղջամղջին գիշեր էր, սփռված ձիւնն էր, որ քիչ լուսաւորում էր. վերից էլ ձիւնը հոսելուն պէս խլված քամից՝ փողոցից փողոց էր վազվզում և ապա գալիս բլրակներ էր կազմում Խաչփողանի հրապարակի վրա: Ամեն կողմ տիրում էր լռութիւն. շներն անգամ չէին շարժվում իրանց տեղից, միայն քամին էր, որ երբեմն շվվոցներ էր արձակում:

Այդ ժամանակ, խանութների առջևի պատուանդանի վրա երեք-չորս շներ շրջապատել մի տարօրինակ երկար բանի՝ կծկվել մրափում էին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ Կ. ՊՕԼՍԻ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԻՑ

—

«Արևելք» լրագիրը գրում է. «Դատական և կրօնական գործոց նախարարութեան խորհրդական վահան էֆէնտի դեկտեմբերի 6-ին դարձեալ Մաքրիգիւղ երթալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Տ. Խորէն Ս. Պատրիարք հօր հետ»:

«Մաքսուտ Սիմոն պէյ և Աբիկ էֆէնտի Ունճեան, ինչպէս կիրակի օրն, դեկտեմբերի 9-ին ևս Բ. Դուռն երթալով տեսակցեցան մեծ-եպարքոսին հետ և յետոյ Մաքրիգիւղ գնացին, ուր տեսակցութիւն մ'ունեցան Խորէն Ս. Պատրիարք հօր հետ»:

Կ. Պօլսի Թիւրք լրագիրների մէջ հետեւեալն է հրատարակված տպագրական տեսչութեան կողմից.

«Բաղէշի, Քարբերդի, Էնկիւրիի և Ատանայի նահանգներէն նոյեմբեր 14 և 16 Թուականաւ եկած հեռագիրք կը ծանուցանեն, թէ այդ նահանգաց մէջ, շնորհիւ վեհ. Սուլթանին, որ և է դէպք չէ պատահած և թէ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ: Կարնոյ, Ատանայի, Բաղէշի, Տրապիզոնի, Քարբերդի և Վանայ նահանգներէն նոյեմբեր 18 Թուականաւ եկած հեռագիրք կը ծանուցանեն թէ այդ նահանգաց մէջ, շնորհիւ վեհ. սուլթանին, որ և է դէպք չէ պատահած և թէ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կ. Պօլսի լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւններից երեւում է, որ Խրիմեան Հայրիկ դեկտեմբերի 4-ին պէտք է ուղևորվի Երուսաղէմ:

—Բերլինից հեռագրում են. «Մեծ օպերայի Թատրոնում, «Տանհէյզեր» օպերայի ներկայացմանը Վիլհէլմ կայսրն իմացաւ, որ իր կինը արու զաւակ ծնեց, որն արդէն նրա վեցերորդ որդին է: Թատրոնից դուրս գալիս, կայսրը լիազօրութիւն տուեց բէժիսօրին, յայտնել հասարակութեանը այդ մասին: Ներկայ եղող հասարակութիւնն այդ լուրը ընդունեց աղմկալի «Hoch»-ով և պահանջեց, որ նուագախումբը պրուսական ազգային օրհներգը նուագէ»:

—Հռոմից գրում են որ ֆինանսների մինիստր նշանակվեց սինիօր Լիցցատի:

—Կ. Պօլսից գրում են. «Թիւրքաց կառավարութիւնը ամեն կերպ աշխատում է պատրիարքարանների հետ ունեցած իր տարաձայնութիւնները մինչև ծննդեան տօները վերջացնել»:

—Եւրոպական լրագրութեան մի մասը իրաւացի տրտունջ է յայտնում այն առիթով, որ Նատալիա Թագուհին կրկին հանդէս է գալիս իր ապահարզանի խնդրով:

—Հետեւեալն են հեռագրում Բերլինից. «Դըպրոցական յանձնաժողովի վերջին նիստում Վիլհէլմ կայսրը ասեց. «Հօհէնցոլլերների նշանաբանը միշտ եղել է—դէպի առաջ: Նրանք միշտ կանգնած են եղել ժամանակակից պահանջների բարձրութեան վրա»:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Խնգ անունով բժիշկը հիւանդացել էր մի տարօրինակ հիւանդութեամբ, որի էութիւնը դժուարանում էին բացատրել նրա ընկերակից բժիշկները: Հիւանդն առողջացաւ այն ժամանակ միայն, երբ նրան իր նախկին բնակարանից տեղափոխեցին մի այլ բնակարան: Վերջը պարզվեց, որ հիւանդութեան պատճառը բնակարանի պաստառներն էին (օբօյներ), որոնք իրանց ներկի մէջ մկնդեղ պարունակելով, վարակում էին օդը փոշիաձև արտադրութեամբ, և այդ փոշին ներշնչում էր հիւանդը օդի հետ ու նրա կազմուածքը հետզհետէ թունաւորվում էր:

* *

Մոսկվայում մի տասներկու տարեկան աղջիկ ծնել է մի առողջ երեխայ, իսկ Ամերիկայի Ցինցինատի քաղաքում մի տասներեք տարեկան աղջիկ ծնել է մի անգամից երեք երեխայ (երրորեակ):

* *

Ռուս «Историческій Вѣстникъ» ամսագրի դեկտեմբերի տետրակում տպված է Մ. Գորօդեցկու մի հետաքրքիր յօդուած Կամենեց-Պօդօլսկ քաղաքի հնութիւնների մասին: Ցայտնվում է որ XVII դարում 1200 հայ ընտանիք կար այդ քաղաքում, որոնք և ունէին իրանց եկեղեցի: Այժմ այլ ևս ոչ մի հայ այդտեղ չէ մնացել, բոլորն էլ լեհացել են: Հայոց հնութիւնները, գրքերը, եկեղեցական անօթները՝ մնում են այժմ օտար եկեղեցիներում: Ոչ ոք չը գիտէ հայերէն կարդալ, ոչ ոք չէ կարող ուսումնական նպատակով օգտվել այդ հետաքրքիր հնութիւններից: Յօդուածագիրն առաջարկում է յանձնել այդ բոլոր անգործադրելի մնացած Թանգագին հնութիւնները՝ կամ կայսրութեան որ և է մուզէումին, կամ ռուսաստանցի հայերի ուսումնական հաստատութիւններին:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 դեկտեմբերի: Երէկ, Իզմայիլը վերցնելու հարիւրամեայ տարեդարձի օրը, Սուվօրօվի գերեզմանի վրա հոգեհանգիստ կատարվեց: Աւետման եկեղեցում ժամերգութիւն կար, Մեծ Իշխանների, գեներալների և զօրքի առանձին բաժինների հրամանատարների ներկայութեամբ: Սուվօրօվի գերեզմանի վրա պսակ դրեց Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրօվիչ. Պրեօբրաժենեան գնդի պատգամաւորութիւնը մի պսակ դրեց հետեւեալ վերնագրով. «Պրեօբրաժենեան գնդի լէյբ-գվարդիայի անմոռանալի փոխ-գնդապետին»:—Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլայեվիչ Կրտսերը նշանակված է 2-րդ գվարդիական հեծելազօրքի հրամանատար:

ԲՈՄԲԷՅ, 12 դեկտեմբերի: Թագաժառանգը այս րոպէիս ափը իջաւ: Հասարակութիւնը, զինուորական և քաղաքացիական իշխանութեան ներկայացուցիչները ողջունեցին Նորին Բարձրութեան: Հանդիսաւոր գնացքի ճանապարհին կանգնած էր մեծ բազմութիւն: Այսօր պիտի լինի մեծ բանկետ և պարահանդէս:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 դեկտեմբերի: «Journal de St. Petersbourg» լրագիրը հերքում է այն լուրը, որ իբր թէ Չինաց Չէնսի նահանգը բացված է ռուսաց առևտրի համար, և որ ռուսաց հիւպատոսութիւններ են հիմնվում Լանչե-Ու-Ֆուի մէջ:—Ֆինլանդական բոլոր երկաթուղիներում կընդունվեն ռուսաց փողեր. նոյնպէս կարգադրված է, որ երկաթուղային բոլոր ծառայողները ռուսերէն սովորեն:—Մինիստրների մասնաժողովը հաստատեց մէկ կամ երկու առևտրական ինստիտուտներ հիմնելու ծրագիրը՝ վերջնականապէս ուսուցիչներ պատրաստելու՝ միջնակարգ առևտրական դպրոցների և առևտրական գործակատարների համար: Ենթադրութիւն կայ նոյնպէս հիմնել մի շարք ստորին կարգի առևտրական դպրոցներ գործակատարներ և առևտրական ուրիշ ստորին կարգի պաշտօնեաներ պատրաստելու համար: Այդ նախագծի իրագործելը մի տարի է պահանջում: Յոյս կայ, որ կարելի կը լինի հիմնել բարձրագոյն առևտրական դպրոց՝ Օդեսայում:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 13 դեկտեմբերի: Բ. Դրան և սինոդական պատրիարքի մէջ ծագեցան նոր դժուարութիւններ: Պատրիարքը սերժում է բանալ եկեղեցիները, մինչև որ Բ. Դուռը չի յայտարարի, որ յոյն քրիստոնեաների հոգևոր կոչումները չեն ենթարկվում մահմէտական իրաւասութեանը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 դեկտեմբերի: «Новости» լրագիրը լսել է, որ գիմնազիական քննութիւնների մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու հարցը, որով զբաղված է մի առանձին յանձնաժողով ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի օգնականի նախագահութեամբ, կը վճռվի դեռ ներկայ տարում և քննութիւնների նոր դասաւորութիւնը նոր հիմքերով պէտք է ընդունվի և դրանով էլ պէտք է ղեկավարվեն այժմեան ուսումնարանական տարում:

ԲՈՄԲԷՅ, 14 դեկտեմբերի: Թագաժառանգ Ցեսարևիչը մի օր աւելի անցկացրեց Բոմբէյում և այժմ ճանապարհ է ընկնում դէպի Նանդգաօն: Ցեսարևիչը այստեղ երեք շաբաթ կը մնայ, ապա կերթայ Կօլօմբօ, ուր կը սպասէ Թագաժառանգ Ցեսարևիչի գալուն: Նանդգաօնից Թագաժառանգ Ցեսարևիչը կերթայ դէպի Էլլօրայի քարայրերը և Մեծ Մօղօլի դամբարանը Աուրունգաբադում:

Խմբագիր-հրատարակող՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Այդ երկար բանը՝ «Զաղղի Լալօն» էր, Վանի փողոցային խենթերից մէկը, որը քնում էր միշտ այդտեղ և նրան խղճացող շները, որոնց նա իր կերածի կէսը բաշխում էր, եկել շրջապատել էին նրան. մէկը նրանցից Լալօի կողքին էր կպցրել իր դունչը, միւսը ոտներին, երրորդը մէջքին, չորրորդը իր մռութը տարածել էր կիսովին ձեռքերի և կիսովին դէմքի վրա:

Քնել էր Լալօն. ծվ էր մտածողը, Թէ ուր է քնում նա. նրան ծաղրում, նրանով զուարճանում էին—այդքանը բաւական էր:

Իսկ շները, որոնց նա տալիս էր իրան իբր ողորմութիւն տուած հացերից մի մի կտոր, այդ շները գալիս էին Լալօի մօտ, իրանց դունչերը մօտեցնում էին Թշուառին և ամեն կողմից շրջապատում, տաքացնում էին նրան:

Եւ քնել էր Լալօն հանգիստ. Նա տաք էր, շների դունչերը ամեն կողմից տաք օդ էին փչում նրա վրա:

Բայց յանկարծ երևաց մի ինչ որ սպիտակ ստուեր, որը եկաւ կանգ առաւ քնած Լալօի մօտ:

Այդ ստուերն ունէր մի քրքրված ձիւնաթաթախ հագուստ, բոբիկ էին նրա ոտները, մերկ՝ կուրծքը և ձեռքերը, անկանոն—ցան ու ցրիւ երկար մազերը. նա դողում էր, նա հեւում էր և կատաղի աչքերով չորս կողմն էր նայում:

Տեսաւ Լալօին, պահ մի կանգնած նայեց նրան, յետոյ յանկարծ պարզեց ձեռքը և շարժեց նրան:

—Ո՞վ է, ասեց Լալօն գլուխը բարձրացնելով:

Շները նոյնպէս զարթնեցին, նայեցին այդ անձի վրա, բայց չը մռմռացին:

—Ես եմ, Լալօ, ասեց անձը մի խռպոտ ձայնով—ես էլ եմ ուզում քնել, ինձ էլ տեղ կը տաս կողքիդ:

—Դու ես Արմաղան, Թոթովեց Լալօն:

—Ես եմ.... տեղ կը տաս ինձ:

—Նեղ է տեղը, տրտնջաց Լալօն:

—Հոգ չէ, ես նեղ կը պառկեմ:

—Լաւ, ասեց Լալօն, փոքր ինչ առաջ գալով տեղ բաց արեց և նորից գլուխը գետնին դնելով քնեց:

Արմաղանը բարձրացաւ. շները տեղ տուին նրան. նա պառկեց:

Շներն էլ պառկեցին:

Եւ բոլորը քնեցին. բուքը սաստկացաւ, գիշերը աւելի մթնացաւ և ձիւնը փոշիի պէս գալիս լցնում էր ամեն կողմ....

—

Առաւօտեան միայն Լալօն զարթնեց. շարժեց պառկած Արմաղանին. բայց Թշուառ կինը փայտացել էր և շները հեռու կանգնած, բիզ բիզ մազերով նայում էին Արմաղանին և աղիողորմ ձայնով ոռնում:

—Ո՛ւֆ ծիծաղեց Լալօն,—ինչ հանգիստ քնել է...

Վ. Փափազեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միայն ֆաբրիկային այդ մարկա կրելով, վաւեր է համարվում.

ՄԻ՜ ՀԱԶԻՐ

Մեղրից և խոտերից պատրաստված մալց-էկստրակտ և կոնֆէտներ

Լ. Գ. ՊԵՏՇ ԵՒ ԸՆԿ. ԲՐԵՍԼԱՈՒԻ ՄԷՋ:

Քիմիական վերլուծութեամբ և բժշկական փորձերով ապացուցված է, որ այդ պրէպարատները չեն պարունակում առողջութեան համար որ և է վնասակար բաղադրութիւններ, և այդ պատճառով նրանց ներմուծումը Ռուսաստան և նրանց այդտեղ ծախելը թոյլատրված է:

ԳԻՆԸ. շիշը 1 ր. 25 կ. և 2 ր. 40 կ. կոնֆէտները 30—50 կոպ.:

Գլխաւոր պահեստ Ռուսաստանում

Վ. ԱՈՒՐԻԽԻ մօտ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ, Կոլօկօլնայա 18/19

Վաճառվում է Ռուսաստանի բոլոր դեղագործարաններում և դեղատներում:

5—16 (ամսի 1 և 15)

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐ

1891 Թ. լոյս կը տեսնեն

1. Ծոցի պատկերազարդ լիակատար օրացոյց գինը: . . . . 15 կ.
2. Սեղանի մեծադիր . . . . . . 30 »
3. Կանանց համար յատկապէս . . . . 40 »
4. Պատի հասուածական լիակատար . . 50 »
5. Գրպանի փոքրադիր, համառօտ . . . 5 »

Բոլոր 5 հրատարակութիւններին միասին բաժանորդ գրվողը ճանապարհածախս չը պէտք է վճարի: «Աղբիւրի» և «Տարազի» բաժանորդները վճարում են ճանապարհածախսով 1—20 կ.

Դիմել «Աղբիւրի» վաճառանոցին. Тифлисъ, «Агбюръ». 12—15

Լոյս տեսաւ

Ժողովրդական ընթերցանութեան համար

ԼԱԼՕ

Վ. Փափազեանի,

Գինը 5 կոպէկ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ժողովրդական ընթերցանութեան համար

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ՏԻԿԻՆ

Գինն է 5 կոպէկ:

Լոյս տեսաւ

վաճառվում է Թիֆլիսի գրավաճառանոցներում

ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ

Խ. Մալումեանի

Գինը 50 կոպ.

ՀՈԳԵՒՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՄԲ կիրակի, դեկտեմբերի 16-ին, ժամը 12-ին ս. պատարագից յետոյ կը կատարվի Մուղնու եկեղեցու նոր երեցփոխանի վ ե ր ջ ն ա կ ա ն ընտրութիւնը: Ուստի յիշեալ եկեղեցու ծխականք վ ե ր ջ ի ն ա ն գ ա մ հրաւիրվում են ներկայ լինելու ընտրութեանը, որ կատարվելու է ս. Գայեանեան օրիորդաց դպրոցի դահլիճում:

Թիֆլիսի եկեղեցիների բարեկարգութեան վերատեսուչ՝ Յովհաննէս քահանայ Մարտիրոսեանց.

2—2

ՄԻՋՈՑ **ԽԱՐԲՈՒԽԻ** ԴԷՄ

բժշկական դէպարտամէնտից թոյլատրված

ՕԼՖԱԿՏՕՐԻՈՒՄ ՆՈՒԴԻԼԻՆ

Մ. Լ. ԺԻՐՄՈՒՆՍԿՈՒ

Ծախվում է 40 կոպէկով

Դեղագործական Ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում:

37—52 (Շ.)

ՍԱՐՊԻՆԿԱՅԻ ԱՐԴԻՒՆԱԳՈՐԾՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԱՐԱՏՕՎՈՒՄ

Սեզօն 1891 թւի

Ս Ա Ր Պ Ի Ն Կ Ա

Ձեռագործ հիւսուածք, սեփական մշակութեան, ամենանոր և գ ե ղ ա ր ո ւ ե ս տ ա կ ա ն ն կ ա ր ն ե ր ի

Ծախվում է մաս-մաս և մեծ քանակութեամբ, ուղարկվում է Ռուսաստանի բոլոր քաղաքները. ՍԱՐՊԻՆԿԱՅԻ ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ուղարկված են ներկայ թւի նոյեմբերի 15-ին, ալբոմում, 45 կապէկով: Գները և պայմանները ալբոմի համեմատ (գրագրութիւնը ռուսերէն լեզուով):

5—10 (շ)

Գլխաւոր պա-
հեստը գտըն-
ւում է Թիֆլի-
սում և Բագ-
ւում Բարձրա-
գոյն Հաստատ-

ված դեղատ
ապրանքների
վաճառման կո
կասեան ընկ
րութեան մօ

15—50 (շ.)

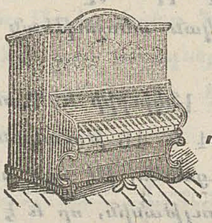

Օգոստոսի 7-ից 1890 թ. բացվում է երաժշտական գործիքների և նոտաների կովկասեան կենտրոնական դէպօ:

ԵՂԲ. ԴԻՏԷՐԻԽՍԻ

առաջին ս. պետերբուրգեան դաշնամուրային գործարանի

ՌՕՅԱԼՆԵՐ ԵՒ ՊԻԱՆԻՆՕՆԵՐ

Մ. Շրէդէրի, Բէկկէրի, Սմիդտի, Միւլբախի,

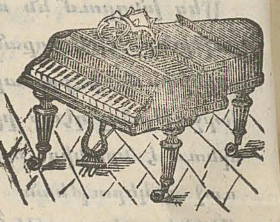

Գէտցի, յայտնի արտասահմանեան գործարանների՝ Շիդմայէրի, Բլիւտնէրի, Բէխշտէյնի, Գլավաչի արմօնապիանօ: Շիդմայէրի Հարմօնիումներ: ԾԱԽՎՈՒՄ Է ԵՒ ՎԱՐՁՈՎ ՏՐՎՈՒՄ: Թիֆլիս. Դվորցովայա փողոց, Թիֆլիսի ազնուականների կալուածական բանկի տան մէջ.

14—16

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Շոգենաւերի կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի 4/16 ապրիլից սկսած

ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ

Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն, և Կ. Պօլիս:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ

Չորեքշաբթի,	5/17 դեկտեմբերի	շոգենաւ	ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ	նաւապետ	ԺԻԲՈՒԷՆ
—	19/31 —	—	ՍԻՐԿԱՍԻ	—	ԲՕՇԷԼ
—	2/14 յունվարի	—	ԱՆԱՏՕԼԻԱ	—	ԳԱՐՐԻԿ.
—	16/28 —	—	ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ	—	ԺԻԲՈՒԷՆ

Տօմսակները ուղղակի երթևեկութեան Բաթումից դէպի Պարիզ իջական գնից պակսեցվում է:

Տեղեկութիւնների համար ճանապարհորդների և բեռների մասին թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գարանիօնին, Նաբերէժնայա, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. Վիկտոր դ'ԱՐՆՕՒՆ, Միջին-փողոցում, նախկին գեներալ Տէր-Ասատուրովի տանը:

6—10 (ե. և շ.)

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ի Ա Ռ Ե Ւ Տ Ր Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ն Կ Ի

ց1-ն Դեկտեմբերի 1890

Պ Ա Հ Ա Ն Ջ Ք	Թիֆլիսում	Բագուի և Բաթումի բաժն.	Ընդամենը
1. Դրամարկղ (առձեռն թղթադրամ)	128,049—91	109,081—91	237,131—82
2. Ընթացիկ հաշիւ Պետական Բանկ. բաժնում.	255,051—57	91,000 —	346,051—57
3. Զեղչումն (Disconto) մուրհակաց երկու ստորագրութեամբ	2,526,422—10	1,039,187—53	3,565,609—63
4. Զեղչումն տոկոսաբեր թղթ., կտրօն. և այլն.	28,495—52	1,333—97	29,829—49
5. Փոխատուութիւն գրաւականով			
ա) Պետութիւնից ապահ. տոկոսաբ. թղթերի.	1,102,992—63	362,441 —	1,465,433—63
բ) » ոչ ապահ. » »	449,047 —	8,495 —	457,542 —
գ) ապրանքների	— —	53,448 —	53,448 —
դ) Ոսկւոյ և արծաթի	— —	71,358—03	71,358—03
6. Բանկի պատկանեալ տոկոսաբեր թղթեր.	362,603—57	34,261—26	396,864—83
7. Ոսկի և արտասահմանի փոխանակագրեր.	66,076—45	12,347—83	78,424—28
8. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)	7,996,801—52	— —	7,996,801—52
բ) Բանկայի հաշիւը (Nostro)	9,466,509—98	— —	9,466,509—98
9. Բաժինների հաշիւը կենտրոն. վարչութեան հետ	498,651—33	— —	498,651—33
կենտրոն. վարչութեան հաշիւը բաժինների հետ	— —	184,296—74	184,296—74
10. Բողոքուած մուրհակներ	38,433—61	— —	38,433—61
11. Պայմանաժամը անցուցուած փոխատուութիւններ	21,210 —	6,855 —	28,065 —
12. Ընթացիկ ծախսեր	44,117—21	22,523—64	66,640—85
13. Կահկարասիք և սկզբնական ծախսեր	3,068—82	3,712—30	6,781—12
14. Ցետ ստացուելիք ծախսեր	15,225—21	4,482—66	19,707—87
Ր. Ա.	23,002,756—43	2,004,824—87	25,007,581—30

Պ Ա Ր Տ Ք	Թիֆլիսում	Բագուի և Բաթումի բաժն.	Ընդամենը
1. Հիմնական դրամագլուխ	1,000,000 —	— —	1,000,000 —
2. Պահեստի դրամագլուխ	179,500—64	— —	179,500—64
3. Դրամական աւանդներ՝			
ա) Պայմանաժամով	2,235,659 —	270,109 —	2,505,768 —
բ) ց'Պահանջ.	225,588 —	67,730 —	293,318 —
գ) Ընթացիկ հաշուով համարակ.	843,169—96	910,659—71	1,753,829—67
» » պայմանաւոր.	— —	135,514—66	135,514—66
4. Փոխ առած պետ. բանկայի Թիֆլ. բաժապահովված զեղջեալ մուրհակներով.	161,046—02	— —	161,046—02
5. Մասնաւոր ընթացիկ հաշիւ պետ. բանկի Թիֆլ. բաժն. ապահով. մուրհակներով.	— —	— —	—
6. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)	7,997,826—27	— —	7,997,826—27
բ) Բանկայի հաշիւը (Nostro)	9,796,571—10	— —	9,796,571—10
7. Բաժինների հաշիւը կենտ. վարչութ. հետ.	— —	457,076—50	457,076—50
կենտրոն. վարչութ. հաշիւը բաժին. հետ.	203,470—20	— —	203,470—20
8. Բանկայի բաժնետոմսերու անվճար կտրօնների բաշխը 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888 և 1889 թւերին	3,879—90	— —	3,879—90
9. Չը վճարուած տոկոսներ, աւանդներու, ընթացիկ հաշիւներու և այլ գործողութեանց	80,248—61	40,734—65	120,983—[illegible]
10. Ստացուած տոկոսներ և յանձնարարականներ	250,753—67	97,589—28	348,342—95
11. Փոխանցիկ գումարներ	25,043—06	25,411—07	50,454—13
12. Արդիւնք 1889 թւի	— —	— —	—
Ր. Ա.	23,002,756—43	2,004,824—87	25,007,581—30

Дозволено цензурою, Тифлисъ 14 Декабря 1890 г.

Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.